

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai

2023 02 24
NSMOT 2023/03

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINIŲ PASLAUGŲ ĮSTATYMO NR. X-493 PAKEITIMO ĮSTATYMO NR. 23-1530

Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas teikia pastabas dėl Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo nr. X-493 pakeitimo įstatymo, nr. 23-1530:

I. Įstatyme siūlytina naudoti mažiau stigmatizuojančias sąvokas.

1. Terminą “*socialinę riziką*” siūloma keisti “*socialiniais sunkumais*”. Kaip teigia sociologė prof. dr. L. Žalimienė, socialinę riziką patiriančių asmenų kategorizavimas yra viena iš socialinės paramos sistemos neefektyvumo priežasčių: naudojami terminai „*socialinė rizika*“, “*socialinės rizikos asmuo (šeima)*” įtvirtina asmenų kategorizavimą, susilpnina jų galias ir pabrėžia jų priklausomumą, nesavarankiškumą, įtvirtina paslaugų organizavimą ir teikimą, paremtą hierarchiniais santykiais tarp paslaugų teikėjų ir gavėjų. Vartojamas asmenų kategorizavimas taip pat įtvirtina ir stigmatizaciją, kurią patiria asmenys (šeimoms) gaunančios socialinę paramą (Žalimienė, 2011).
2. Kviečiame tartis su socialinių paslaugų teikėjais dėl “*socialinės priežiūros*” termino naudojimo ir kartu ieškoti mažiau stigmatizuojančios sąvokos socialinės priežiūros paslaugoms apibūdinti. Terminas “*socialinė priežiūra*” apima kontrolės aspektą, o tai savo ruožtu labai stigmatizuoja šių paslaugų gavėjus. Teikiant socialinės priežiūros paslaugas siekiama padėti, suteikti pagalbą asmenims (šeimoms), o ne prižiūrėti ar kontroliuoti juos.

II. Kiti siūlymai teisės akto pakeitimui.

1. 6 straipsnio 2 dalį siūloma papildyti socialinių paslaugų įstaigų teise tvarkyti ikiteisminio tyrimo rezultatus, asmeniui skirtas kardomąsias priemones. Šie duomenis reikalingi Atvejo vadybos procesui, siekiant efektyviau ginti vaiko ir šeimos interesus ir atliepti individualius šeimų poreikius. Šiuo metu ši informacija suteikiama Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai, kuri nėra įpareigota šią informaciją perteikti tiesioginiam paslaugos teikėjui. Šios informacijos trūkumas ženkliai apriboja paslaugų teikimo galimybes. Praktikoje pasitaiko atvejų, kai asmuo nesilaiko kardomųjų priemonių, o socialiniai darbuotojai neturintys tos informacijos neturi galimybių įsikišti ir informuoti policiją dėl pažeidimų. Taip pat dažnai socialinių paslaugų gavėjas, ypač nepilnametis, nesupranta, kad jam ar jo šeimos nariui yra skirtos kardomosios priemonės ir kokia yra jų reikšmė ir teisinės pasekmės. Žinant šią informaciją, paslaugų teikėjai galėtų lydėti ir konsultuoti šeimą, kurios nariui paskirtos kardomosios priemonės. Siūlome įstatymo 6 straipsnio 2 dalį papildyti sekančiais:

“Socialinių paslaugų įstaigos ir fiziniai asmenys, teikiantys socialines paslaugas, 6 straipsnio 1 dalyje nurodytais tikslais tvarko asmens duomenis, įskaitant specialių kategorijų asmens duomenis, susijusius su asmens sveikatos būkle (asmeniui diagnozuotos ligos, skirtas gydymas, vartojami medikamentai, nustatytas neįgalumo ar darbingumo lygis), vadovaudamiesi Reglamentu (ES) 2016/679, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu ir kitais asmens duomenų apsaugą ir tvarkymą reglamentuojančiais teisės aktais. Socialinių paslaugų įstaigos taip pat turi teisę tvarkyti duomenis apie neišnykusį ar nepanaikintą teistumą (nusikalstamų veikų pobūdis, apkaltinamųjų nuosprendžių skaičius), **taip pat ikiteisminio tyrimo rezultatus, asmeniui skirtas kardomąsias priemones.**”

2. 14 straipsnio 2 dalies 3 punktą tikslinti: “steigia, pertvarko, reorganizuoja ir likviduoja **savivaldybei pavaldžias** socialinių paslaugų įstaigas bei skiria finansavimą”. Šis tikslinimas aktualus, nes ne visos socialines paslaugas teikiančios įstaigos yra pavaldžios savivaldybei, o savivaldybių tarybos gali spręsti tik dėl joms pavaldžių institucijų.
3. 21 straipsnio 18 dalis įtvirtina diskriminaciją socialinių darbuotojų atžvilgiu. Socialiniai darbuotojai privalo turėti teisę dirbti psichologiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje, higienos normas atitinkančioje darbo vietoje, bei atsisakyti dirbti su agresyviai besielgiančiu asmeniu (šeima), jeigu toks asmens (šeimoms) elgesys kelia grėsmę jo sveikatai ir (ar) gyvybei. Siūlytina šioje dalyje neišskirti socialinių darbuotojų ir įstatymu jiems užtikrinti tokias teises. Taip pat darbuotojai privalo turėti teisę atsisakyti dirbti su agresyviai besielgiančiu asmeniu (šeima) visais atvejais, kai kyla grėsmė sveikatai ar gyvybei. Net du darbuotojai ne visada yra pajėgus suvaldyti asmens (šeimoms) agresiją.
4. Siūlytina Įstatymo 43 straipsnyje reglamentuoti sprendimų, susijusių su socialinėmis paslaugomis, apskundimo tvarką. Skundą nagrinėjančiai institucijai, socialinių paslaugų teikėjui bei skundą teikiančiam asmeniui turi būti aiški skundo pateikimo bei nagrinėjimo tvarka. Jei apskundimo tvarkas nustato savivaldybės, rekomenduojama papildyti 43 straipsnio 6 dalį:

„Išnagrinėjus skundą savivaldybės administracijos nustatyta tvarka ir nustačius prevencinių ir bendrųjų socialinių paslaugų teikimo pažeidimus, savivaldybės meras ar jo įgaliotas savivaldybės administracijos valstybės tarnautojas per 5 darbo dienas turi pareikalauti, kad per nustatytą terminą trūkumai būtų pašalinti, o jeigu pažeidėjas trūkumų nepašalina, turi teisę inicijuoti, kad socialinių paslaugų teikėjas nutrauktų prevencinių, bendrųjų socialinių paslaugų teikimą. Terminas nustatytiems trūkumams pašalinti negali būti trumpesnis kaip 1 mėnuo ir ilgesnis kaip 6 mėnesiai ir gali būti pratęstas vieną kartą ne ilgiau kaip 6 mėnesiams. Šis terminas nustatomas atsižvelgiant į nustatyto pažeidimo pobūdį ir kitas svarbias aplinkybes, susijusias su paslaugų gavėjų individualių poreikių užtikrinimu, bei socialinių paslaugų teikėjo realią galimybę nustatytus trūkumus pašalinti.”